

4. melléklet

Tájékoztató a felügyeleti felülvizsgálati folyamat keretében kiemelten kezelt kockázatos portfóliókról és a hozzájuk kapcsolódó többlettőke előírásáról

„A tőke megfelelés belső értékelési folyamata (ICAAP), a likviditás megfelelőségének belső értékelési folyamata (ILAAP) és felügyeleti felülvizsgálatok, valamint az üzleti modell elemzés (BMA)” című módszertani kézikönyv (a továbbiakban: ICAAP, ILAAP és BMA vizsgálatról szóló kézikönyv) részét képezi a 4. számú melléklet, amely áttekinti azokat a kockázatvállalásokat, kockázatos portfóliókat, amelyek tekintetében az MNB az intézmények belső tőkeszükségletének számításakor többlettőkét vár el, illetve amelyeket fokozott figyelemmel ellenőriz. Az itt közzétett kockázatos portfóliókat az MNB évente felülvizsgálja.

A CRD IV¹ 103. cikke² alapján, amennyiben az MNB olyan kockázatokat azonosít hasonló kockázati profillal, üzleti modellel rendelkező intézményeknél, amelyekből a pénzügyi rendszerre nézve számottevő kockázat eredhet, akkor lehetősége van arra, hogy ezeket az intézményi kockázatokat az ICAAP-re vonatkozó felügyeleti felülvizsgálatok (a továbbiakban: felügyeleti felülvizsgálat) során egységesen kezelje. Ennek fő eszköze a kockázatos portfóliók meghatározása.

A Tájékoztató azokat a portfóliókat tartalmazza, amelyek az elemzési, illetve felügyelési információk alapján a magyar piacon jelenlévő és különös felügyeleti aggodalomra okot adó kockázatokat jelentenek, ezért kezelésükhöz elvárható és indokolt a többlettőke tartása az érintett intézményektől. Az MNB főszabályként a többlet-tőkekövetelményt a kockázatos portfóliókban megjelölt kockázatok, tevékenységek vonatkozásában a fennálló portfólió 1. pilléres tőkekövetelményére írja elő (ettől való eltérés az adott portfóliónál külön megjelölésre kerül). Az MNB valamennyi portfólió esetén elvárja, hogy az intézmények mutassák be számára, hogyan kezelik kockázatos portfólióikat az 1., illetve a 2. pillér keretében.

A követelmény előírásával az MNB az alábbi fő célokat kívánja elérni:

- Egyes kockázatok tekintetében szükséges felhívni az érintett intézmények figyelmét arra, hogy a tevékenység kockázatát a felügyeleti hatóság olyan jelentősnek találja, hogy fedezéséhez indokoltnak tartja többlettőke képzését.
- Más kockázatok (termék, tevékenység, gyakorlat) esetében felügyeleti cél a piac védelme a kockázat kontrollálatlan terjedésétől. Ebben az esetben az MNB a kockázatot olyan jelentős mértékűnek találja, amely komoly veszélyeket hordoz az adott intézmény, az intézmény ügyfelei, és több intézmény egyidejű kockázatvállalása esetén az egész piac tekintetében.

A tőkekövetelmény mértéke függ az intézmény kockázatkezelésének színvonalától és az alkalmazott módszertanának fejlettségétől. Ennek megfelelően az MNB esetenként eltérő tőkeszámítási módszertan alkalmazását írja elő a komplex SREP alá tartozó és/vagy fejlett

¹ az Európai Parlament és a Tanács 2013/36/EU irányelve a hitelintézetek tevékenységéhez való hozzáférésről és a hitelintézetek és befektetési vállalkozások prudenciális felügyeletéről, a 2002/87/EK irányelv módosításáról, a 2006/48/EK és a 2006/49/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről

² 103. cikk: Felügyeleti intézkedések alkalmazása a hasonló kockázati profillal rendelkező intézményekre

(1) Amennyiben az illetékes hatóságok a 97. cikk alapján megállapítják, hogy a hasonló kockázati profillal rendelkező intézmények – például a hasonló üzleti modellek vagy a kitettségek hasonló földrajzi helye alapján – hasonló kockázatoknak vannak vagy lehetnek kitéve vagy hasonló kockázatokat jelentenek a pénzügyi rendszer számára, a 97. cikkben említett felügyeleti felülvizsgálati és értékelési eljárást hasonló vagy azonos módon alkalmazhatják ezekre az intézményekre.

mérési módszert alkalmazó intézményekre, valamint a sztenderd és egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó és sztenderd módszertant alkalmazó intézményekre vonatkozóan.

Amennyiben a vizsgált intézmény kellően alátámasztja az általa használt modell vagy a kialakított gyakorlat megfelelőségét, az MNB eltérhet a Tájékoztatóban foglaltaktól a kockázatos portfóliók vonatkozásában.

Az MNB a versenysemlegesség és az egyenlő elbírálás elvét alkalmazva, az elvárásokat továbbra is a közérdek (general good)³ részének is tekinti, éppen ezért azokat egységesen alkalmazza minden érintett piaci szereplővel szemben. Ez azt is jelenti, hogy a hazai összevont alapú felügyelet alá nem tartozó pénz- és tőkepiaci szereplők (beleértve a Magyarországon tevékenykedő fióktelepeket is) esetében is elvárja az alábbi feltételeknek megfelelő piaci viselkedést, amelyeknek egyéb felügyeleti eszközökkel, illetőleg a nemzetközi együttműködés során szerez érvényt.

A kockázatos portfóliókra képzett többlettőkét az MNB az éves ICAAP felülvizsgálat során ellenőrzi a honlapon található „Adatbekérés a kockázatos portfóliók ellenőrzéséhez” elnevezésű adatbekérő segítségével. Az adatbekérőt a vizsgálat által megadott vizsgált időpontra a vizsgálat szintjének (egyedi/konzolidált), illetve az alkalmazott számviteli sztenderdnek (HAS/IFRS) megfelelően kell kitölteni. Konzolidált szintű ICAAP felülvizsgálat esetén a külföldi leányvállalatok portfóliói esetén – amennyiben ezt a helyi sajátosságok indokolják – el lehet térni a Tájékoztatóban leírtaktól. Azokat a kitettségeket, amelyek több szempontból is kockázatosnak minősülnek, valamennyi érintett portfólióban szerepeltetni kell és az adott portfólióra vonatkozó előírások szerint, kockázatonként külön meg kell képezni rá a többlettőkét. Ezen Tájékoztató által használt fogalmakat (pl.: nemteljesítés, lakossági kitettség) az 575/2013/EU rendeletben (CRR) meghatározottak szerint kell alkalmazni.

Az MNB által kiemelten kezelt kockázatok, amelyek a CRD/CRR hatálya alá tartozó intézményeknél felmerülhetnek:

1. A nemteljesítő kitettségek várható veszteségének fedezettsége

Az MNB fontosnak tartja, hogy a nemteljesítő kitettségekből várható veszteségek fedezettségét az intézmények a fedezetek prudens értékelésével és a szükséges értékvesztés megképzésével biztosítsák.

Az MNB a kockázatos portfóliókra vonatkozó elvárásainak megfogalmazásában a megfelelő mértékű értékvesztés megképzésére helyezi a hangsúlyt, mivel:

- az intézmények által alkalmazott fedezetértékelés gyakorlata eltérő,
- a piacok alacsony likviditása esetenként korlátja az alkalmazott fedezetekből való megtérülésnek.

³ Az EU Bizottsága 97/209/6. számú magyarázata szerint a közérdek védelmének tekintendő: „Az ügyfelek, a munkavállalók, a társadalombiztosítás, a fogyasztók, a hazai pénzügyi szektor megítélésének, a társadalmi rend, a szellemi tulajdon, a kultúrpolitika, a nemzeti történelmi és művészeti örökség, az adórendszer egységességének, a közúti forgalom biztonságának, a hitelezők, az igazságszolgáltatás védelme, a csalások megelőzése.”

Az MNB a megtérülési tapasztalatok alapján egy átlagos 40%-os veszteség rátát állapít meg a lakossági fedezett, valamint a vállalati és egyéb hitelportfóliókra, és elvárja, hogy a hitelintézetek a nemteljesítő kitettségekből várható veszteségeket legalább 40%-ban értékvesztés megképzésével fedezzék. A megtérülési tapasztalatok a lakossági fedezetlen kitettségeknél magasabb, 80% körüli veszteségrátát mutatnak, ezért a fedezetlen állományokra átlagosan minimum 80%-os értékvesztés az elvárt.

Előírt többlettőke nagysága: a nemteljesítő kitettségek esetén az MNB által elvárt minimális átlagos portfóliószintű értékvesztés és az erre a portfólióra az intézmény által megképzett értékvesztés mértéke közti különbség.

2. Balloon/bullet ügyletek

Az elmúlt időszak tapasztalatai alapján az MNB továbbra is kockázatosnak ítéli azokat az éven túli lejáratú ügyleteket, amelyeknél a futamidő alatt a kamatok és díjak megfizetése történik meg, míg a tőketörlesztés egésze, vagy döntő – 60% vagy annál nagyobb arányú – része a futamidő lejáratakor esedékes.

Az MNB az NHP/PHP konstrukció keretében nyújtott balloon/bullet jellegű ügyletek esetében sem biztosít felmentést a tőkekövetelmény-többlet képzése alól, ugyanis meglátása szerint a konstrukció önmagában nem biztosítja a balloon/bullet jellegből fakadó kockázat csökkentését.

Előírt többlettőke nagysága: Az érintett teljesítő portfólió 1. pillér alatti tőkeszükségletének 50%-a az előírható többlettőke a komplex felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó, és/vagy fejlett mérési módszert alkalmazó hitelintézetek esetében. Az 50%-os főszabálytól eltérni azon ügyletek esetében lehetséges, amelyeknél a 2. pilléres kockázati súly 250%-nál magasabb. 250%-os kockázati súly felett további tőkekövetelmény megképzése már nem indokolt. A sztenderd és egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó, és a hitelkockázat tőkeszükségletének számítására sztenderd módszert alkalmazó hitelintézetek esetében az érintett portfólió 1. pillér alatti tőkeszükségletének 50-100%-a a többlettőke-követelmény előírás mértéke. Az MNB elvárja továbbá, hogy az intézmények alap esetben a balloon/bullet ügyletekre magasabb kockázati súlyt alkalmazzanak, mint az azonos portfólióba tartozó, nem ballon/bullet ügyletek esetén.

Ha az intézmény be tudja mutatni, hogy a balloon/bullet ügyletek kockázatát modellek szintjén megfelelően kezeli, és erre külön elemzéseket végez (pl.: az intézmény a default ráta kapcsán visszamérte, hogy a balloon/bullet konstrukció miatt dőltek be az ügyfelek, és ezáltal a PD-ben közvetve figyelembe vételre kerül a balloon/bullet miatti extra kockázat), akkor az előírt 50%-os add-on esetlegesen csökkenthető.

3. Devizában denominált hitelek

A válság következményeként megnövekedett devizaárfolyam kockázat jelentős nehézségeket eredményezett elsősorban a háztartási és kkv szektor devizahitel-állományának törlesztésében a hitelek devizaneme és az adósok jövedelme közötti eltérő denomináció miatt, amely a jövedelmekkel vagy a fedezetekkel azonos denominációjú kitettségekhez képest további emelkedést eredményezett az intézmények hitelkockázatában. A háztartások vonatkozásában a hitelek devizaneme és az adósok

jövedeleme közötti eltérő denominációt már kezelte a jogalkotó, ugyanakkor a non-retail szektorban még fennállhat az ebből eredő kockázat.

A devizában történő hitelezés magasabb reziduális kockázatot is okozhat abban az esetben, ha a hitel fedezetének értéke nem követi az árfolyam emelkedésből származó kitettség-érték növekedést, emellett egy intézmény a hitelkockázat koncentrációjával szembesülhet, ha hitelportfóliójának nagy része ugyanabban a devizában, vagy erősen korreláló devizanemekben denominált.

Az MNB – figyelemmel az Európai Rendszerkockázati Testület devizahitelezésre vonatkozó ajánlására, illetve az EBA iránymutatására⁴ – továbbra is fontosnak tartja, hogy az intézmények a devizahitelezéssel kapcsolatos kockázatokat megfelelően kezeljék, és szükség esetén tőkekövetelménnyel fedezzék. A devizahitelezéssel kapcsolatos konkrét MNB elvárásokat az ICAAP, ILAAP és BMA vizsgálatról szóló kézikönyv részletesen tartalmazza. A tőkekövetelmény mértéke az előírások teljesítésének függvényében határozandó meg.

Előírt többlettőke nagysága: az összes, fedezettel nem rendelkező kölcsönfelvevő⁵ (így pl. a vállalati ügyfelek is, amelyek a definícióból fakadó kritériumnak megfelelnek) felé fennálló devizában denominált portfólió komplex felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó és/vagy fejlett mérési módszert alkalmazó hitelintézetek esetében 1. pillér alatti tőkeszükségletének 0-100%-a, míg sztenderd és egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó, és a hitelkockázat tőkeszükségletének számítására sztenderd módszert alkalmazó hitelintézetek esetében az érintett portfólió 1. pillér alatti tőkeszükségletének 10-100%-a.

4. Többszöri átstrukturálás

A felügyeleti vizsgálati tapasztalatok alapján egyre gyakrabban fordul elő, hogy egyes ügyletek ismétlődően átstrukturálásra kerülnek, és ezekre az átstrukturált ügyletekre nem történik meg a portfólió minőségének megfelelő értékvesztés megképzése.⁶ Az ilyen gyakorlat jelentős kockázatot jelent az egyes intézményekre. Ezért azokra az ügyletekre, amelyek vonatkozásában 2011. január 1-je óta már legalább kétszer a hatályos szabályozásnak⁷ megfelelően átstrukturálásra került sor (az állami adósságmentő programban történő részvételen túl), és amelynek során a hitelintézet további türelmi időt adott az adósnak a kamat és/vagy a tőketörlesztésre, és az ezzel járó kockáztnövekedést az értékvesztés növekedése nem követte, az MNB többlettőkét ír elő.

⁴ Az Európai Rendszerkockázati Testület ajánlása (2011. szeptember 21.) a devizahitelezésről (ERKT/2011/1), illetve http://www.eba.europa.eu/documents/10180/655339/EBA_2014_00040000_HU.pdf/16205104-550a-4183-9155-c803a86bbce9.

⁵ „Fedezettel nem rendelkező kölcsönfelvevő”: a hitel és a fedezet devizaneme közötti eltérésnek kitett, természetes vagy pénzügyi fedezettel nem rendelkező kölcsönfelvevő; a természetes fedezetek körébe tartoznak különösen azok az esetek, melyekben a kölcsönfelvevő devizajövedelemmel (pl. átutalások/exportbevételek) rendelkezik, a pénzügyi fedezet pedig rendszerint pénzügyi intézménnyel fennálló szerződést feltételez;

⁶ Az MNB átstrukturálás alatt 2016.12.31-ig a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 250/2000. (XII. 24.) Korm. rendelet szerinti meghatározást, míg 2017.01.01-től a nemteljesítő kitétségre és az átstrukturált követelésre vonatkozó prudenciális követelményekről szóló 39/2016. (X.11.) számú MNB rendeletben szereplő meghatározást érti.

⁷ 2016.12.31-ig a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 250/2000. (XII. 24.) Korm. rendelet, míg 2017.01.01-től a nem teljesítő kitétségre és az átstrukturált követelésre vonatkozó prudenciális követelményekről szóló 39/2016. (X.11.) MNB rendelet

Előírt többlettőke nagysága: Az érintett teljesítő portfólió 1. pillér alatti tőkeszükségletének 50%-a az előírható többlettőke a komplex felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó, és/vagy fejlett mérési módszert alkalmazó hitelintézetek esetében. A sztenderd és egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó, és a hitelkockázat tőkeszükségletének számítására sztenderd módszert alkalmazó hitelintézetek esetében az érintett portfólió 1. pillér alatti tőkeszükségletének 50-100%-a a többlet-tőkekövetelmény előírás mértéke.

5. JTM Rendeletet sértő szerződéseken alapuló lakossági ügyletek

A JTM Rendelet⁸ célja a fogyasztók túlzott eladósodottságának megelőzése és az ebből fakadó rendszerszintű hitelezési kockázatok mérséklése. Az MNB kiemelt figyelmet fordít e célok megvalósulására, továbbá a szükséges intézkedések megtételével, szankciók alkalmazásával határozottan fel kíván lépni a JTM Rendelet előírásait sértő, illetve kockázatos intézményi gyakorlattal szemben. A Bank jogsértő, illetve kockázatos magatartást követ többek között akkor, amikor a hitelezhetőségi korlátot megsérti, vagy az ügyfél havi nettó jövedelmének ellenőrzése és teljes adósságszolgálatának meghatározása során nem prudensen (bár a JTM Rendeletben rögzítetteknek megfelelően) jár el.

Az MNB a jogszabálysértés és az érintett ügyletek nem megfelelő kezelése esetén – a jogszabálysértés mértékének függvényében – többlet-tőkekövetelmény meghatározását tartja indokoltnak.

Az MNB a JTM Rendeletet nem sértő, de nem konzervatív módon eljáró intézmények esetén is tőkekövetelmény-többletet határozhat meg, amennyiben a Bank nem kellően alaposan járja körül az ügyfél jövedelmi helyzetét és teljes havi adósságszolgálatát (pl: az ügyfél nyilatkozatára támaszkodik).

Előírt többlettőke nagysága: Mind a komplex felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó, és/vagy fejlett mérési módszert alkalmazó hitelintézetek esetében, mind a sztenderd és egyszerűsített felügyeleti felülvizsgálat alá tartozó intézmények esetén a JTM Rendelet hatálya alá tartozó, de az előírt szabályoktól eltérően szerződött lakossági ügyletek esetén a többlet-tőkekövetelmény mértéke elérheti az 1250%-os kockázati súllyal meghatározott tőkekövetelmény szintjét. A hitelezhetőségi limit szerint, de a JTM Rendeletet egyéb módon sértő, vagy nem kellően konzervatív módon eljáró intézmények esetén az MNB az érintett portfólió 1. pilléres tőkekövetelményének arányában (a szabálysértés súlyosságától, illetve a kockázatos gyakorlat mértékétől függően) határozza meg a tőkekövetelmény-többletet.

6. Követelés fejében átvett ingatlan-portfólió

Az MNB eddigi vizsgálati tapasztalatai alapján a követelés fejében átvett ingatlanok a válság alatti évek ingatlanpiaci folyamatai következtében jelentős értékvesztést szenvedtek el. Az átvett ingatlanok sokszor eleve rosszul teljesítenek, és az átvevő intézmény számára is kihívást jelenthet gazdaságos üzemeltetésük. Az ingatlanok üzemeltetési, fenntartási költsége számottevő erőforrásokat emészthet fel, jelentős költségként jelentkezve az

⁸ a jövedelemarányos törlesztőrészlet és a hitelfedezeti arányok szabályozásáról szóló 32/2014. (IX. 10.) MNB rendelet

eredménykimutatásokban, továbbá az értékelés tényezőiben rejlő bizonytalanságok (pl. a kihasználtság változása) jelentős volatilitást eredményeznek a könyv szerinti értékben.

A vizsgálati tapasztalatok alapján az is elmondható, hogy a követelés fejében átvett ingatlanok tőkekövetelményének számítása az egyes intézményeknél jelentős eltérést mutat. Az MNB véleménye szerint a sztenderd módszert alkalmazó hitelintézeteknél a 100%-os kockázati súly (azaz a 8%-os tőkekövetelmény) a jelenlegi ingatlanpiaci helyzetben nem fedezi a visszavett ingatlanok kockázatát, ezért az MNB egységes többlet-tőkekövetelményt ír elő ezen hitelintézetek számára, és az olyan modellt használó hitelintézetek számára, amelyek esetében az MNB a belső modell alapú tőkekövetelmény számítását a 2. pillér alatt nem fogadta el.

Amennyiben továbbá az intézmény az összevont felügyeleti körön kívüli cég (harmadik fél) számára követelés fejében átvett ingatlanok finanszírozására hitelt nyújt, melynek során az a célja, hogy problémás ügyletek mögötti ingatlanok megvásárlását közvetlenül támogassa oly módon, hogy az ne kerüljön az intézmény saját, illetve konszolidációs mérlegébe, akkor többlet-tőkekövetelményt szükséges képeznie.

Előírt többlettőke nagysága: A követelés fejében átvett ingatlan portfólió esetén az 1. pillér alatti tőkeszükséglet 100%-a.

Az összevont felügyeleti körön kívüli cég számára követelés fejében átvett ingatlanok finanszírozására nyújtott hitel esetén a tőkekövetelmény add-on mértéke szintén az 1. pilléres tőkekövetelmény 100%-a.